

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ДЕРБАКОВА ЮЛІЯ АНДРІЇВНА

УДК 347.155-053.6(477)

ЦИВІЛЬНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
ФОРМАНЮК Василь Іванович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
декан факультету адвокатури

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
МІЧУРІН Євген Олександрович,
Харківський національний
університет внутрішніх справ,
професор кафедри охорони
інтелектуальної власності,
цивільно-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук
ВЕРХОВЕЦЬ Анатолій Анатолійович,
заступник голови Київського
апеляційного господарського суду

Захист відбудеться 5 грудня 2014 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009 м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий « 5 » листопада 2014 року.

Учений секретар
Спеціалізованої вченої ради

Г.І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (статті 3, 24 Конституції України). При цьому держава гарантує рівність прав і свобод людини і громадянина незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Гарантована рівність прав і свобод не повинна залежати від віку людини, який між тим багато в чому визначає її правовий статус як суб'єкта права.

У Загальній декларації прав людини проголошується, що діти мають право на особливу турботу і захист. У Декларації прав дитини зазначається, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи і належний правовий захист, як до, так і після народження.

Необхідність захисту прав та інтересів неповнолітніх зумовлена їх віком, який не дозволяє у повному обсязі здійснювати права, що їм належать, застосовувати правові засоби їх захисту. Людина до досягнення вісімнадцяти років і в багатьох випадках до більш пізнього віку знаходиться в стадії становлення, формування особистості, усвідомлення себе самостійним правомочним суб'єктом різноманітних правових відносин.

Участь неповнолітніх у правовідносинах повинна забезпечуватися відповідним юридичним механізмом, закріпленим в Конституції України, міжнародних актах та галузевому законодавстві. Цей механізм пов'язаний з особливим захистом з боку родини, суспільства і держави та сприянням неповнолітнім у реалізації їх прав.

Незважаючи на те, що проблеми неповнолітніх привертають велику увагу громадськості, існуючі правові механізми реалізації та захисту їх прав не вдосконалюються, а навіть регресують, і далекі від тих, які проголошені як еталон в міжнародних правових актах. Суттєвими проблемами є недосконалість чинного законодавства, а також бездіяльність, формальний підхід до виконання своїх обов'язків, байдужість працівників різних державних органів і установ, що призводять до численних порушень прав і законних інтересів дітей в усіх сферах їх життєдіяльності, що особливо відноситься до соціально незахищених дітей, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, чия доля знаходиться саме в руках таких органів.

Вирішення багатьох проблем неповнолітніх як суб'єктів цивільного права може здійснюватися за допомогою послідовного і системного правового підходу, необхідного і в законотворчому процесі, і в процесі дотримання і застосування положень законодавства.

Актуальність теми визначається не тільки її загальноцивілізаційним значенням, загрозливою ситуацією з реалізацією неповнолітньої особою своїх прав в Україні, але й інтересом практичного характеру, який дозволить визначити і запропонувати конкретні правові заходи з уніфікованого забезпечення реалізації та захисту правових можливостей неповнолітніх як суб'єктів цивільного права.

Теоретичною основою дисертації є наукові роботи таких учених, як М.М. Агарков, М.Г. Александров, С.С. Алексєєв, С.Н. Братусь, А.М. Беякова, Я.Р. Веберс, А.В. Венедиктов, М.В. Вітрук, І.С. Вишневська, О.В. Дзера, Т.І. Іларіонова, О.С. Іоффе, Д.І. Мейер, А.В. Міцкевич, К.І. Скловський, М.Ю. Тихомиров, Ю.К. Толстой, Р.Й. Халфіна, В.І. Форманюк, Є.О. Харитонов, Г.Ф. Шершеневич, Я.М. Шевченко, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт, Н.С. Кузнецова, Ч.Н. Азімов, С.Н. Приступа, В.М. Ігнатенко, В.С. Гопанчук, З.В. Ромовська, Є.О. Мічурін, В.В. Луць, В.М. Коссаєв, І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїка, В.М. Співак та ін.

Проте наукові праці та статті з обраної тематики не відображають всіх існуючих проблем, зачіпають лише деякі особливості участі неповнолітніх у цивільних правовідносинах. Багато фундаментальних робіт було написано за законодавством, що втратило чинність, та з урахуванням іншої державної політики і громадських підходів, виражених в нормах об'єктивного права, і тому є такими, що не відповідають сучасним реаліям.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання за темою дисертації досліджувалися у межах плану науково-дослідницької роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідницької роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексне дослідження теоретичних і практичних проблем цивільно-правового регулювання правосуб'єктності неповнолітніх на підставі системного узагальнення чинного національного законодавства, юридичної практики та зарубіжного законодавчого досвіду.

Для досягнення зазначеної мети вирішувалися наступні завдання:
визначити поняття правосуб'єктності неповнолітніх;
розкрити структуру правосуб'єктності неповнолітніх;
розглянути правосдатність неповнолітніх як елемент правосуб'єктності неповнолітніх;

охарактеризувати дієздатність неповнолітніх як елемент правосуб'єктності неповнолітніх;

з'ясувати загальні засади участі неповнолітніх у деліктних правовідносинах;

виявити особливості участі неповнолітніх у цивільних правовідносинах;
 визначити особливості здійснення права власності неповнолітніми;
 дослідити особливості змісту житлових правовідносин за участю неповнолітніх;

розглянути правову природу та охарактеризувати участь неповнолітніх у зобов'язаннях внаслідок заподіяння шкоди;

проаналізувати авторські правовідносини за участю неповнолітніх;

виявити недоліки, суперечності, неузгодженості норм Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), Сімейного кодексу України (далі – СК України), інших законодавчих актів щодо правосуб'єктності неповнолітніх у цивільних правовідносинах та сформулювати пропозиції щодо їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, які виникають унаслідок реалізації цивільної правосуб'єктності неповнолітніх.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми цивільної правосуб'єктності неповнолітніх.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складає система взаємопов'язаних загальнонаукових, спеціальних методів наукового дослідження, застосування яких забезпечує достовірність знання та вирішення поставлених цілей і завдань. У дослідженні були використані такі методи: історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, аналітико-синтетичний, логіко-юридичний. За допомогою історико-правового методу виявлено особливості становлення та еволюції законодавчого регулювання і наукових поглядів на неповнолітніх як суб'єктів цивільного права (Розділ 1 дисертації). Порівняльно-правовий метод використано з метою виявлення загальних та особливих рис у правовому статусі неповнолітніх в різних видах правовідносин (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4). Аналітико-синтетичний та системно-структурний методи застосовувалися при визначенні цивільної правосуб'єктності неповнолітніх як учасника цивільних правовідносин, виділення окремих елементів правосуб'єктності неповнолітніх (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3). Логіко-юридичний метод дозволив проаналізувати зміст норм чинного законодавства України, що визначає правовий статус неповнолітніх, виявити недоліки цивільно-правової регламентації відносин за участю неповнолітніх та обґрунтувати пропозиції з удосконалення правового регулювання у цій сфері (розділ 3).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням особливостей участі неповнолітніх у цивільних правовідносинах.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, які мають наукову новизну:

вперше:

здійснено комплексний аналіз цивільної правосуб'єктності неповнолітніх, зокрема, з'ясовано правову природу останньої, визначено структуру та особливості в окремих видах цивільних правовідносин;

запропоновано та визначено поняття «механізм сприяння в реалізації прав неповнолітніх», який зумовлює самостійне правове значення правоздатності та дієздатності і забезпечення дійсного визнання правосуб'єктності рівною мірою за дієздатними, не повністю дієздатними і недієздатними особами, дорослими і дітьми, і полягає в здійсненні та захисті їх прав, що включася дії батьків, усиновителів, опікунів і піклувальників неповнолітніх, а також діяльність органів опіки і піклування;

завдяки розширеному підходу до структури дієздатності виділено елементи дієздатності у неповнолітніх із 6 років та визначено її обсяг;

виділено правові статуси «законних представників» неповнолітньої особи та встановлено правову природу участі останньої у правочинах, які здійснює неповнолітня особа;

обгрунтовано віднесення до «вільних доходів» неповнолітньої особи стипендії та інших аналогічних доходів, отриманих від застосування своєї праці, а також доходів, отриманих від правочинів, які неповнолітня особа вправі здійснювати самостійно, та необхідність дозволити неповнолітньому розпоряджатися майном, придбаним на вказані доходи;

удосконалено:

визначення сутності продієздатності неповнолітніх, а саме: сприяння дієздатною особою неповнолітній особі і заміна діями дієздатної особи дій неповнолітньої особи в інтересах останньої (здійснення від імені неповнолітньої особи цивільно-правових правочинів);

структуру дієздатності неповнолітніх, до якої запропоновано включати не тільки здатність укладати правочини, але і здатність більш широкого порядку – здатність здійснювати інші правомірні юридичні дії, крім правочинів; в рамках зазначеної здатності слід виділяти здатність неповнолітніх до захисту своїх прав;

розуміння основних засад участі неповнолітніх у правовідносинах власності, підприємницьких правовідносинах, житлових правовідносинах, деліктних та авторських правовідносинах, а саме, участь неповнолітніх у цивільних правовідносинах в межах своєї дієздатності і за допомогою механізму сприяння в реалізації прав неповнолітніх;

визначення та розуміння сприяння батьків, усиновителів, опікунів і піклувальників неповнолітніх у здійсненні ними цивільних прав та обов'язків, яке полягає у дачі згоди на вчинення неповнолітньою особою правочину;

положення про порядок отримання неповнолітніми житла з державного житлового фонду;

набуло подальшого розвитку:

положення щодо структури цивільної правосуб'єктності неповнолітніх з уточненням, що в структурі правосуб'єктності слід розрізняти такі елементи, що мають природу правових станів, як правоздатність, дієздатність і продієздатність або співдієздатність;

обгрунтування необхідності вдосконалення законодавчого врегулювання цивільної правосуб'єктності неповнолітніх осіб, формулювання рекомендацій

щодо ефективного механізму її реалізації, а також пропозиції з удосконалення чинного законодавства у сфері здійснення підприємницької діяльності неповнолітніми.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків і пропозицій дисертаційної роботи у:

науково-дослідній сфері – для подальших теоретичних розробок і вдосконалення концепції правосуб'єктності неповнолітніх та їх участі у цивільних правовідносинах, удосконалення механізму сприяння в реалізації прав неповнолітніх;

правотворчій діяльності – для внесення відповідних змін до чинного законодавства України (зокрема, ЦК України, СК України, ЖК України, Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»);

правозастосовній діяльності – для вдосконалення судової практики при вирішенні судами спорів, пов'язаних із реалізацією прав та обов'язків неповнолітніх у цивільних правовідносинах; при підготовці науково-практичних коментарів до ЦК України, ЖК України;

навчальному процесі – під час викладання нормативних дисциплін «Цивільне та сімейне право», «Право інтелектуальної власності», спеціальних курсів «Право власності в Україні», «Зобов'язальне право», при підготовці робочих програм, підручників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати дослідження, теоретичні висновки і положення роботи відображені у виступах на наукових конференціях, засіданнях круглих столів, зокрема: IX звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 26 квітня 2006 р.); X ювілейній звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 27-28 квітня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Право та економіка: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Одеса, 30 травня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); засіданні круглого столу «Цивільно-правова відповідальність: теорія та практика застосування» (м. Одеса, 07 жовтня 2013 р.)

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження знайшли відображення у 10 публікаціях з теми дослідження, 4 з яких опубліковані у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України та 1 стаття опублікована у зарубіжному виданні.

Структура дисертації зумовлена метою, завданнями, предметом та об'єктом дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

Загальний обсяг дисертації складає 215 сторінок, з яких 198 сторінок – основний текст, 17 сторінок – список використаних джерел (всього 187 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методологічну основу, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру, обсяг та кількість використаних джерел.

Розділ 1 «Огляд літератури і методологічні засади дослідження» присвячено історичному екскурсу в становлення та еволюцію поглядів на правосуб'єктність неповнолітніх.

З'ясовано, що елементом культури є і правова культура, яка полягає в створенні і застосуванні спеціальних механізмів захисту і забезпечення прав осіб, особливо тих, які потребують спеціального захисту.

Виявлено, що в історичному минулому (до середини XIX ст.) становище малолітніх правопорушників було жорстоким і несправедливим: в юриспруденції тих часів не існувало правового поняття дитинства як періоду життя людини, що особливо захищався; як наслідок цього, в правових актах того часу не було юридичних правил спеціального захисту дітей і підлітків у суді.

Відсутність спеціального правового захисту малолітніх виявлено в законах багатьох країн на початку і навіть у середині XIX ст. (встановлено рівну для дітей і дорослих цивільну і кримінальну відповідальність, однакову для всіх осіб судову процедуру).

Проаналізовано генезу правового статусу малолітніх та неповнолітніх осіб та особливостей захисту їх прав, свобод та інтересів згідно з вітчизняним законодавством. Так, з'ясовано, що правовий статус неповнолітніх набув особливостей лише на початку XX століття, коли були створені спеціальні судові установи для неповнолітніх.

Класифіковано праці за темою дисертації згідно з «предметним» критерієм: 1) праці, що стосуються загальної характеристики правосуб'єктності; 2) праці, що стосуються особливостей правосуб'єктності неповнолітніх.

Розглянуто праці, які спеціально присвячені правосуб'єктності, передусім, видані українською та російською мовами. Зроблено загальний висновок про значний інтерес у сучасній юридичній літературі до категорії «правосуб'єктність» у цивільному праві та характеристиці правосуб'єктності неповнолітніх і, разом з тим, про недостатній рівень дослідження питань, що стосуються її реалізації в окремих видах цивільних правовідносин.

Оцінюючи значення розглянутих праць з точки зору встановлення ступеню вивчення проблеми, що є предметом дисертаційного дослідження, виявлено, що в українській загальнотеоретичній та галузевій юридичній літературі особливості правосуб'єктності неповнолітніх взагалі не розглядалися.

Розділ 2 «Загальна характеристика правосуб'єктності неповнолітніх» складається з трьох підрозділів, в яких визначено поняття, сутність та елементний склад правосуб'єктності неповнолітніх.

Підрозділ 2.1. «Поняття правосуб'єктності неповнолітніх» присвячено визначенню поняття і змісту категорії цивільної правосуб'єктності неповнолітніх.

Обґрунтовано, що для створення умов участі суб'єктів у суспільних відносинах, урегульованих правом, необхідно наділити фізичних або юридичних осіб особливими постійними рисами, установити чіткі критерії (умови), за наявності яких вони можуть брати участь у таких відносинах.

Наявність таких постійних характеристик і особливостей у даних осіб дає можливість говорити про те, що ці категорії учасників є суб'єктами права, а самі ці особливості і характеристики є загальною передумовою їх участі у правовідносинах – правосуб'єктністю.

Цивільна правосуб'єктність є особливістю, якою особу наділяє законодавець, через що вступає в дію метод правонаділення як найважливіша характеристика діяльності законодавця в регулюванні відносин на стадії виникнення, формування правосуб'єктності.

Виявлено, що стан правосуб'єктності неповнолітньої особи забезпечується Конституцією України і чинним законодавством за наявності спеціального механізму реалізації правових можливостей неповнолітнього. Такий механізм сприяння неповнолітній особі в реалізації та захисті її прав і законних інтересів через дії батьків неповнолітньої особи (осіб, які їх замінюють) з урахуванням віку неповнолітньої особи і в межах встановленого законодавством України обсягу її дієздатності закріплюється чинним законодавством.

Зазначений правовий механізм сприяння в реалізації і захисту прав недієздатних та частково дієздатних осіб зумовлює самостійне правове значення правоздатності та дієздатності і забезпечення дійсного визнання правосуб'єктності рівною мірою за дієздатними, не повністю дієздатними і недієздатними особами, дорослими і дітьми. Визначено, що правосуб'єктність неповнолітніх осіб є більш складною за змістом, ніж правосуб'єктність повнолітньої особи.

Підрозділ 2.2. «Правоздатність як елемент правосуб'єктності неповнолітніх» присвячено аналізу категорії «правоздатність» і визначенню її меж у неповнолітніх осіб.

Доведено, що правоздатність невіддільна від самого існування особи і не залежить від стану її здоров'я, віку, інших властивостей, від того, може чи ні особа самостійно власними діями здійснювати належні їй права.

Виявлено, що на визначення моменту виникнення правоздатності існує кілька напрямків поглядів: а) правоздатність в деяких випадках може виникати ще до народження особи; б) окремі елементи правоздатності виникають не в момент народження особи, а пізніше, після досягнення нею певного віку і набуття дієздатності; в) третій напрямок ґрунтується на легальному визначенні моменту виникнення правоздатності.

Визначено, що закріплення у ст. 25 ЦК України єдиного моменту виникнення правоздатності осіб, що відноситься в цілому до зазначеної категорії, є цілком логічним і обґрунтованим. Таким чином, момент виникнення правоздатності осіб не вимагає його коригування в законодавстві.

Доведено, що визнання особи здатною самостійно мати права та обов'язки з моменту народження не є юридичною фікцією. Це визнання реальних суспільних відносин, в яких особа може брати участь як самостійний суб'єкт з моменту свого народження.

З'ясовано, що не всі перераховані правові можливості зі змісту правоздатності, сформульованого у ст. 25 ЦК України, можуть бути реалізовані за допомогою механізму праводієздатності (співдієздатності). Наприклад, можливості заповідати майно, займатися індивідуально підприємницькою діяльністю можуть бути здійснені тільки при наявності в особи дієздатності (повної або часткової).

У *підрозділі 2.3. «Дієздатність як елемент правосуб'єктності неповнолітніх»* окреслено основні відмінності дієздатності неповнолітніх осіб. Обґрунтовано, що здійснення правоздатності (за деякими винятками) можливе не тільки за допомогою дієздатності, а й неповної дієздатності, а також продієздатності (співдієздатності). За загальним правилом, цивільна дієздатність фізичної особи виникає в момент народження і припиняється зі смертю.

З'ясовано, що дієздатність представляє собою стан, в якому особа здатна своїми діями набувати і здійснювати цивільні права, створювати для себе цивільні обов'язки і виконувати їх. Існує повна дієздатність або дієздатність в повному обсязі, що виникає з настанням повноліття, тобто після досягнення 18 років (ст. 30), або в результаті емансипації чи вступу в шлюб. Протистоять повній дієздатності дієздатність неповнолітніх, яка розрізняється за своїм обсягом та змістом залежно від віку неповнолітніх. Виділяється дієздатність малолітніх і неповнолітніх у віці 14-18 років. При цьому дієздатність неповнолітніх законодавець не називає ні обмеженою, ні відносною, ні частковою. Для визначення дієздатності особи необхідно в якості елемента її дієздатності розглядати не тільки здатність укладати правочини, але і здатність до скоєння інших самостійних правомірних юридичних дій. При цьому необхідно враховувати, що дієздатністю неповнолітніх охоплюється вчинення юридичних вчинків і цілеспрямованих юридичних дій, які закон прямо дозволяє здійснювати неповнолітнім.

Розділ 3 «Правосуб'єктність неповнолітніх в окремих видах цивільних правовідносин» складається з чотирьох підрозділів і

присвячується дослідженню окремих видів цивільних правовідносин та специфіки участі в них неповнолітніх.

Підрозділ 3.1. «Правовідносини власності за участю неповнолітніх» присвячено першій серед усіх правових можливостей у змісті правоздатності осіб – можливості мати майно на праві власності.

З'ясовано, що можливість мати майно на праві власності неповнолітньої особи підтверджується не тільки можливими підставами його набуття, що дозволяють логічно визначити потенційного власника, але і прямим закріпленням у законодавстві зазначеної правової можливості.

Визначено, що малолітні особи можуть мати у власності житловий будинок, квартиру, автомобіль, гараж, земельну ділянку, гроші на банківському рахунку, цінні папери, наприклад, акції та інше майно, отримане ними в основному в подарунок або як спадщина. Неповнолітні у віці від 14 до 18 років, крім перерахованих об'єктів власності, можуть мати прибуток від власної трудової та підприємницької діяльності; речі, куплені на власні кошти; банківський рахунок на власне ім'я і т. ін.

Обґрунтовано думку, що реалізація правомочностей неповнолітнього власника його фактичними діями може мати місце тільки тоді, коли це прямо передбачено законом. Особливості участі неповнолітніх у правовідносинах власності обумовлені особливостями правосуб'єктності дітей.

Окреслено проблему, яка призводить до порушення права власності неповнолітніх: невідповідність нормативно-правових актів, що регулюють відносини власності, положенням ЦК України, що свідчить про відсутність єдиного механізму контролю за правочинами неповнолітніх.

У **підрозділі 3.2. «Особливості житлових правовідносин з участю неповнолітніх»** розкривається сутність участі неповнолітніх у житлових правовідносинах

Виявлено невідповідність ЦК України та ЖК України в питаннях механізму реалізації правосуб'єктності неповнолітніх. Можливість участі неповнолітніх у житлових правовідносинах повинна реалізовуватися з урахуванням обсягу їх дієздатності і механізму сприяння, встановлених у ЦК України, що не завжди прямо впливає з норм ЖК України.

З'ясовано, що ЦК України визначає легальне місце проживання для осіб, які не можуть самостійно визначати місце свого проживання. Так, місцем проживання неповнолітніх, що не досягли 15 років, визнається місце проживання їх батьків (усиновителів). Якщо батьки (усиновителі) проживають окремо, місцем проживання їх дітей, які не досягли 15 років, буде місце проживання того з батьків (усиновителів), з яким проживають ці діти.

Визначено, що до місця проживання неповнолітньої особи належить місце закріплення за нею житлової площі, тобто постійне житло, а до місця перебування – заклад для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, гуртожиток, сім'я опікуна, піклувальника, приймальня сім'я.

Виявлено, що в питаннях своєчасного здійснення контролю за дотриманням прав неповнолітніх при укладанні правочинів з житловими приміщеннями, багато чого залежить від самих органів опіки та піклування, в тому числі їх дій із виявлення дітей, позбавлених батьківського піклування, взаємодії органів опіки та піклування з судами і органами, що здійснюють державну реєстрацію прав на нерухоме майно та правочинів з ним.

Розглянуто правову можливість неповнолітніх виступати в якості наймача за договором найму житлового приміщення. Обсяг дієздатності неповнолітніх, які досягли віку 14 років, дозволяє їм самостійно брати участь у договорі найму, розпорядившись своїми доходами і відповідаючи за зобов'язаннями. Однак така можливість у відношенні неповнолітніх дітей повинна бути винятковою, а не загальною.

З'ясовано механізм реалізації права на надання житлового приміщення для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У підрозділі 3.3. «Участь неповнолітніх у зобов'язаннях із заподіяння шкоди» проаналізовано правовий статус неповнолітніх учасників зобов'язань із заподіяння шкоди, як у якості заподіювача шкоди – суб'єкта протиправної дії, так і в якості потерпілої особи, життю, здоров'ю або майну якої заподіяно шкоду.

Виявлено, що у будь-якому випадку характер участі неповнолітніх в окреслених зобов'язаннях визначається обсягом їх дієздатності, адже одним з елементів дієздатності є деліктоздатність – здатність відповідати за позадоговірну шкоду.

Визначено, що, коли в розглянутих відносинах неповнолітній виступає потерпілим, наявність у нього дієздатності не повинно мати значення, бо шкода, заподіяна особистості або майну особи, підлягає відшкодуванню в повному обсязі особою, яка заподіяла шкоду. Обов'язок заподіювача відшкодувати шкоду, завдану особі (її життю, здоров'ю або майну), не залежить від стану дієздатності потерпілого.

При заподіянні неповнолітньому шкоди, виникненню якої сприяли дії самого неповнолітнього, питання вирішується таким чином: якщо потерпілий не досяг 14-річного віку (малолітній), його поведінка не має юридичного значення, якщо потерпілий досяг 14-річного віку і дії його були винними, заподіювач шкоди звільняється від відповідальності або несе її в обмеженому розмірі (змішана відповідальність).

Обґрунтовано неможливість зменшення розміру шкоди, заподіяної неповнолітньому, з урахуванням поведінки його законних представників (нездійснення контролю, погане виховання і т. ін.), якщо інше не буде прямо передбачено законом.

З'ясовано, що малолітні особи є неделіктоздатними, проте вони можуть заподіювати шкоду, своїми діями створювати негативні наслідки для інших осіб. За шкоду, заподіяну малолітнім, перед потерпілим відповідають його законні представники (батьки, усиновителі або опікун, піклувальник). На

відміну від малолітніх неповнолітні, які досягли віку 14 років, визнаються деліктоздагними. Ці особи самостійно несуть відповідальність за заподіяну шкоду на загальних підставах. Проте на відміну від самостійної відповідальності неповнолітніх, їх деліктна відповідальність забезпечується додатковою відповідальністю батьків, усиновителів або опікуна, піклувальника (субсидіарна відповідальність).

Визначено, що з числа осіб, відповідальних за шкоду, заподіяну неповнолітніми, які досягли 14 років, виключені освітні та інші установи, а також особи, які в силу договору тимчасово здійснюють нагляд за неповнолітніми (на відміну від відповідальності малолітніх). Це пов'язано з тим, що неповнолітній у віці від 14 до 18 років розглядається законодавцем як досить дорослий суб'єкт, що не потребує нагляду (як малолітній), тому впливати на його поведінку можна в основному за допомогою виховання.

З'ясовано, що головна відмінність відповідальності законних представників малолітніх за заподіяну діями малолітнього шкоду від відповідальності батьків (які їх замінюють) за шкоду, заподіяну неповнолітнім, які досягли віку 14 років, полягає в наступному. Відповідальність законних представників є основною і продовжується навіть у разі досягнення дитиною повноліття, тобто така відповідальність хоча і є відповідальністю законних представників за свою провину, вона повністю виключає відповідальність неповнолітнього, незважаючи на те, що вина батьків виражається в діях малолітнього. Навпаки, відповідальність батьків (осіб які їх замінюють) за шкоду, заподіяну неповнолітнім, які досягли 14 років, є не основною, а додатковою. Така відповідальність настає також за провину батьків (осіб, які їх замінюють), що виявилися у протиправних діях їх підопічного. Проте вона не виключає відповідальності самої неповнолітньої особи, яка вважається основною відповідальністю. Додаткова відповідальність визнається компенсаторною на випадок відсутності у неповнолітньої особи достатніх для відшкодування заподіяної шкоди коштів і майна, а також є мірою тимчасовою – діє до того моменту, коли в неповнолітнього з'являться самостійні джерела для відшкодування шкоди, або поки він не досягне повної дієздатності. Отже, відповідальність батьків (усиновителів, опікуна, піклувальника) є не тільки субсидіарною, але і обмеженою.

У підрозділі 3.4. «Авторські правовідносини за участю неповнолітніх» розглядається механізм та особливості здійснення авторських прав неповнолітніми.

Визначено правову природу права на авторство неповнолітнього, оскільки дане право є основою для виникнення всіх інших правомочностей, адже саме право авторства, що належить неповнолітнім, надає своєму правоволодільцю можливість вважатися автором твору і вимагати визнання зазначеного факту від інших осіб. Дана правомочність є невідчужуваною, абсолютною і діє протягом усього життя автора. З правом авторства тісно пов'язане право на авторське ім'я, що дозволяє автору використовувати чи

дозволяти використовувати свій твір під власним ім'ям, під умовним ім'ям (псевдонімом) чи без позначення свого імені (анонімно).

У підрозділі аналізується об'єкт, визначається коло суб'єктів авторських правовідносин, характеризується порядок виникнення і способи здійснення авторських прав неповнолітнього.

Визначається, що підставою виникнення абсолютних авторських правовідносин є сам факт створення того чи іншого твору, спеціальної реєстрації для визнання за неповнолітньою особою права авторства законодавцем не встановлюється. Підстави виникнення відносних авторських правовідносин різні і залежать від їхньої індивідуалізації. Доповнюється розроблена в юридичній науці система юридичних фактів, що сприяють виникненню відносних правовідносин: 1) укладання авторських договорів на готовий твір; 2) видавання твору без згоди автора; 3) переробка твору, якщо вона вимагає в силу закону згоди автора й інші. Юридичні факти, що є підставою для виникнення тих чи інших відносних авторських правовідносин, можуть розрізнятися залежно від того, чи є об'єкт правовідносин твором науки, літератури чи мистецтва.

На підставі дослідження питання співвідношення захисту цивільних прав і авторських прав неповнолітнього, визначено, що форми захисту можуть бути юрисдикційними і неюрисдикційними. Способами захисту юрисдикційної форми є позови неповнолітнього до суду, заяви до відповідних органів. Неюрисдикційною формою захисту прав неповнолітнього захисту є самозахист, характерною рисою якого є те, що дії потерпілої сторони обов'язково повинні бути правомірними, тобто законом жорстко визначаються рамки такої поведінки потерпілої сторони.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** за результатами здійсненого дослідження викладено найбільш важливі наукові та прикладні результати, отримані в дисертації, а також пропозиції з удосконалення законодавства у сфері регулювання цивільно-правового статусу неповнолітніх.

1. Правосуб'єктність є загальною базовою передумовою виникнення конкретних цивільних прав та обов'язків. Однак з наукової точки зору її виносять за межі юридичних фактів, характеризуючи як властивість, якість, здатність, відзначаючи при цьому не природне біологічне, а соціально-правове значення термінів, що використовуються. Обґрунтованим є застосування системного підходу і використання для визначення правосуб'єктності категорії правового стану особи, в якому індивід перебуває протягом всього його існування, починаючи з народження і до кінця життя. У правосуб'єктності поєднуються об'єктивні і суб'єктивні елементи, що пояснює її специфіку саме як правового стану особи. Структурні елементи правосуб'єктності також представляють собою правові стани: стан правоздатності і дієздатності.

Як передумову виникнення конкретних цивільних прав і обов'язків правосуб'єктність необхідно включити в класифікацію юридичних фактів.

2. Правосуб'єктність неповнолітніх осіб має свої особливості, які полягають в тому, що правове становище неповнолітньої особи як суб'єкта права забезпечується спеціальним механізмом сприяння в реалізації і захисті прав. Такий механізм покликаний заповнити відсутню дієздатність неповнолітніх, тому повинен бути включений у структуру правосуб'єктності неповнолітніх. Для позначення такого механізму пропонується поняття «продієздатності». Цей елемент поєднується у змісті правосуб'єктності неповнолітніх з їх дієздатністю; в одних випадках повністю замінює дієздатність неповнолітніх, в інших лише доповнює її. Лінгвістичне значення приставки «про» дозволяє застосовувати вказаний термін для позначення обох варіантів реалізації правоздатності неповнолітніх. Механізм сприяння в здійсненні та захисті їх прав забезпечується діями батьків, усиновителів, опікунів і піклувальників неповнолітніх, а також діяльністю органів опіки та піклування. У результаті особливості правосуб'єктності неповнолітніх призводять до однакового стану правосуб'єктності повнолітньої та неповнолітньої осіб.

3. У системі юридичних фактів виділено особливу юридичну дію «згода». З одного боку, згода охоплюється дієздатністю неповнолітніх (у тому числі малолітніх), з іншого боку, ця дія батьків, усиновлювачів, піклувальника щодо правочинів неповнолітнього, який досяг 14 років, є необхідною ланкою в механізмі реалізації правоздатності неповнолітнього.

Виявлення ознак згоди, що відрізняють її від правочину, дозволило зробити висновок про зміст дієздатності неповнолітніх, а також визначити статус батьків (усиновителів, опікуна), які надають згоду на правочин неповнолітнього.

Механізм реалізації правоздатності неповнолітніх шляхом дії неповнолітньої особи із вчинення правочину і супутньої дії батьків (усиновителів, опікуна) з надання згоди на правочин суперечить інституту «законного представництва». Згоду однієї особи на правочин іншої не можна вважати формою представництва інтересів. Вона є супутньою дією до укладення правочину, в якій виражається контроль з боку батьків, усиновителів, піклувальника за правочинами неповнолітніх. Механізм дій батьків (усиновителів, опікуна) не дозволяє віднести їх і до посередників, так як суб'єктом правочину залишається сам неповнолітній при співучасті його батьків. Тому пропонується іменувати батьків (усиновлювачів, піклувальника) неповнолітнього, який досяг 14 років, особами, які сприяють неповнолітнім у віці від 14 до 18 років, в силу закону.

4. В механізм реалізації прав неповнолітніх поряд з діями законних представників і осіб, які сприяють, включається діяльність органів опіки і піклування з контролем за правочинами, що тягнуть зменшення майна неповнолітнього. Крім того, органи опіки і піклування безпосередньо беруть

участь у здійсненні суб'єктивних цивільних прав підопічних (права власності, права на житло, права на вибір місця проживання та ін.)

Статус зазначених органів місцевого самоврядування суперечить характеру їх діяльності з реалізації цивільних прав неповнолітніх. Для усунення зазначеного протиріччя пропонується: створити єдину державну систему органів опіки і піклування, забезпечену єдиним фінансуванням, керувану та підконтрольну одному органу виконавчої влади; встановити єдиний порядок діяльності органів опіки і піклування у національному законодавстві; визначити відповідальність органів опіки і піклування за здійснення своєї діяльності; закріпити в актах цивільного, сімейного та житлового законодавства узгоджений механізм реалізації прав неповнолітніх за участю органів опіки і піклування.

5. Механізм забезпечення права власності неповнолітніх, що полягає в управлінні їх майном, є обмеженням права власності, встановленого законом. Обмеженням права власності неповнолітніх слід вважати весь механізм сприяння в реалізації їх прав, що виражається в управлінні майном неповнолітнього за допомогою дій законних представників (від імені малолітніх) та осіб, що сприяють, дій органів опіки і піклування, а також договірному управлінні майном неповнолітнього професійним управителем. Підставою такого обмеження є закон (у тому числі й у разі укладення договору довірчого управління) (ст. 1012 ЦК України).

Для захисту прав зазначеної категорії суб'єктів фігура добросовісного набувача і факт вибуття майна з володіння власника поза його волею не повинні мати вирішального значення. Відправною точкою в питанні захисту порушеного права неповнолітньої особи має бути протиріччя правочину інтересам неповнолітньої особи і нормам закону, спеціально спрямованим на забезпечення його прав.

З метою забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх пропонується доповнити ст. 71 ЦК України таким положенням: «Органи опіки і піклування не вправі давати дозвіл (згоду) на операції з житловими приміщеннями, які тягнуть за собою зменшення прав неповнолітнього, не супроводжуються зустрічним еквівалентним наданням у вигляді придбання іншого жилого приміщення, що забезпечує житлові права неповнолітнього в колишньому обсязі. При цьому забезпечення житлових прав неповнолітнього є умовою отримання дозволу органів опіки і піклування і повинно бути вироблено до звершення правочину, на яку потрібен дозвіл органів опіки і піклування. Органи опіки та піклування відмовляють в дачі такої згоди у разі, якщо правочин з майном неповнолітніх порушує права або законні інтереси зазначених осіб. Правочини, які здійснюються в порушення положень цієї статті, а також хоча і з дозволу органів опіки і піклування, але з порушенням прав або законних інтересів неповнолітніх є нікчемними і спричиняють наслідки нікчемності правочину, які поширюються і на добросовісного набувача». Тому пропонується прямо визначити в законі застосування

наслідків недійсності правочину, в тому числі поширити вказані наслідки на добросовісних набувачів.

6. Пропонується внести зміни і доповнення до законодавства в частині забезпечення місця проживання неповнолітнього, позбавленого батьківського піклування. Оскільки наявний в законі розподіл місця проживання та місця перебування дозволяє зробити висновок, що неповнолітній, який позбавлений батьківського піклування і опинився без закріпленого за ним житла, є особою без певного місця проживання. У п. 17 ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» «місце проживання» пропонується визначити таким чином: «житлове приміщення, закріплене за неповнолітнім, в якому неповнолітня особа постійно або переважно проживала до визначення їй форми влаштування, передбаченої законодавством; у разі відсутності такого приміщення, місцем проживання неповнолітнього є місце його переважного проживання відповідно до обраної форми устрою: у опікуна, піклувальника, у прийомній родині, в установі для дітей-сиріт та дітей, що залишились без піклування батьків і т. п.». Це зможе забезпечити місце проживання неповнолітньої особи з метою реалізації інших пов'язаних з нею прав, коли вона тривалий час перебуває під наглядом призначених їй законних представників.

7. Механізм забезпечення неповнолітнього, члена сім'ї власника, житловим приміщенням, передбачений ЖК України, видається неефективним. Знабранням чинності ЦК України, право користування житловим приміщенням членами сім'ї власника отримало назву сервітуту (ст. 401 ЦК України). Діти, які не є власниками майна, що належить на праві власності їх батькам (інколи – іншим родичам), набувають права користування таким майном в силу прямого припису закону (ст. 3, 176 СК України, ст. 405 ЦК України). При цьому дане право не залежить від фактичного стану сімейних відносин. У ч. 2 ст. 18 Закону України «Про охорону дитинства» прямо вказано, що діти – члени сім'ї наймача або власника житлового приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем. Для практичної реалізації неповнолітнім права на житлове приміщення необхідно доповнити ст. 156 ЖК України наступними положеннями: «У разі припинення сімейних відносин між батьками неповнолітньої особи право користування житловим приміщенням власника, який є одним з батьків, зберігається за неповнолітнім і другим з батьків до вирішення питання про забезпечення неповнолітнього іншим житловим приміщенням на постійній основі. Таке право зберігається за неповнолітнім до вирішення питання про забезпечення його власним житловим приміщенням. При цьому майновий стан неповнолітнього не впливає на обов'язок власника забезпечити його житловим приміщенням. Права користування житловим приміщенням зберігаються за неповнолітнім і другим батьком до вирішення питання про забезпечення неповнолітньої особи іншим житловим приміщенням також у разі відчуження власником житлового приміщення».

8. Пропонується уніфікувати норми ЖК України і Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», які визначають реалізацію права на позачергове надання житла дітям, позбавленим батьківського піклування. Вимагає уточнення та приведення у відповідність з ЖК України норми Закону, що передбачає право на забезпечення житловими приміщеннями лише тих вказаних у законі осіб, які не мали закріпленого житлового приміщення. Видається, що до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» слід внести зміни, які дозволили б застосовувати закріплену в них соціальну гарантію для всіх потребуючих житлових приміщень категорій осіб.

9. Для забезпечення неемансипованому неповнолітньому свободи підприємницької діяльності пропонується визначити в ЦК України режим доходів та майна, одержуваних в результаті такої діяльності, а також поширити на всі підприємницькі правочини неповнолітнього у віці від 14 до 18 років режим вільного, тобто самостійного укладання, що не вимагає отримання на кожну операцію згоди осіб, які цьому сприяють. Таким чином, неповнолітньому підприємцю слід дозволити не тільки вільно розпоряджатися доходами від підприємницької діяльності, а й іншим майном, придбаним в результаті підприємницьких правочинів. При цьому розпорядження майном, придбаним на доходи від підприємницької діяльності, має здійснюватися виключно в цілях підприємницької діяльності неповнолітніх. Інші правочини неповнолітньої особи повинні відповідати встановленим для них ЦК України правилам. Пропонується доповнити ЦК України статтею «Підприємницька діяльність неповнолітнього у віці від 14 до 18 років» наступного змісту:

«1. Займатися індивідуальною підприємницькою діяльністю з моменту державної реєстрації в установленому законом порядку має право неповнолітній у віці від 14 до 18 років. Перелік видів діяльності, якими неповнолітній займатися не має права, встановлюється законом або постановами Кабінету Міністрів України.

2. Згода батьків, усиновителів або піклувальника на зайняття неповнолітнім підприємницькою діяльністю виражається у наданні нотаріально засвідченої згоди зазначених осіб до реєструючого органу для державної реєстрації неповнолітнього як індивідуального підприємця.

3. При дотриманні умов, передбачених частиною першою та частиною другою цієї статті неповнолітній вправі здійснювати правочини, що становлять зміст підприємницької діяльності, самостійно, без згоди батьків, усиновителів або піклувальника.

4. За наявності достатніх підстав суд за клопотанням батьків, усиновлювачів або піклувальника, або органу опіки та піклування може

припинити підприємницьку діяльність неповнолітнього, скасувавши дію державної реєстрації неповнолітнього як індивідуального підприємця».

Без надання неповнолітній особі вільного режиму підприємницької діяльності, що наближає її до загального режиму підприємництва, така діяльність не зможе бути умовою емансипації, оскільки не відповідає всім необхідним її ознаками і суттєво обмежена контролем дійових осіб.

10. Необхідно розділяти аліментні зобов'язання батьків, усиновлювачів, опікунів і піклувальників неповнолітнього і ті зобов'язання, які виникають в результаті заподіяння неповнолітній особі психічних і фізичних ушкоджень, шкоди життю, здоров'ю або майну. У разі заподіяння законним представником тілесних ушкоджень неповнолітній особі, насильства над нею, доведення до виснаження має місце не лише порушення батьком (чи особою, яка його замінює) обов'язків, передбачених нормами сімейного права, але і протиправні діяння, які породжують зобов'язання внаслідок заподіяння шкоди.

11. Видається доцільним розглядати відповідальність батьків, усиновлювачів, піклувальників за шкоду, заподіяну їх неповнолітньою дитиною, яка досягла 14 років, не тільки як субсидіарну відповідальність, а й як обмежену, оскільки така відповідальність є мірою тимчасовою – діє до тих пір, поки у неповнолітнього не з'являться самостійні джерела для відшкодування шкоди, або поки він не досягне повної дієздатності. При цьому доцільно вважати обмеженою відповідальністю не тільки відповідальність, розмір якої є обмежений, але і відповідальність, обмежену в силу інших обставин, наприклад, обмежену періодом дії такої відповідальності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Дербакова Ю.А. Усиновлення як конструкт цивільної правосуб'єктності малолітніх та неповнолітніх осіб // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2008. – Випуск 38. – С. 120-127.
2. Дербакова Ю.А. Загальнотеоретичні аспекти захисту цивільних прав неповнолітніми (малолітніми) особами // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2009. – Випуск 51. – С. 128-135.
3. Дербакова Ю.А. Неповнолітні (малолітні) як суб'єкти авторських правовідносин / Ю.А. Дербакова // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2010. – Випуск 53. – С. 191-196.
4. Дербакова Ю.А. Проблеми здійснення підприємницької діяльності неповнолітніми особами / Митна справа: Науково-аналітичний журнал. – Одеса, 2012. – № 6. – Ч. 2 – Кн. 2. – С. 267-273.
5. Дербакова Ю.А. Право собственности: правоотношения при участии несовершеннолетних // Закон и жизнь: Международный научно-практический правовой журнал. – Кишинев, 2014. – № 3. – С. 52-57.

6. Дербакова Ю.А. Права неповнолітніх у сфері туристичних послуг // Правове життя сучасної України: тези доповідей IX звітної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА 26 квітня 2006 р. – Одеса: Фенікс, 2006. – С. 136-138.

7. Дербакова Ю.А. Аспекти усиновлення малолітніх та неповнолітніх осіб / Ю.А.Дербакова // Правове життя сучасної України ОНЮА: тези доповідей X ювілейної звітної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА 27-28 квітня 2007 р. – Одеса: Фенікс, 2007. – С. 276-279.

8. Дербакова Ю.А. Підприємницька правосуб'єктність неповнолітніх // «Право та економіка: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 30 травня 2008 р. – Одеса: Астропринт, 2008 – С. 101-104.

9. Дербакова Ю.А. Підприємницька діяльність: особливості здійснення неповнолітніми особами // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, що присвяченої 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права 30 листопада 2012 р. Т. 2. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 557-559.

10. Дербакова Ю.А. Правовідносини за участю неповнолітніх: право власності // Цивільно-правова відповідальність: теорія та практика застосування: матеріали науково-практичного круглого столу 7 жовтня 2013 р. – Одеса, 2013. – С. 21-23.

АНОТАЦІЯ

Дербакова Ю.А. Цивільна правосуб'єктність неповнолітніх. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014.

Дисертація є першим в Україні спеціальним комплексним дослідженням правосуб'єктності неповнолітніх осіб у цивільних правовідносинах.

Досліджено загальнотеоретичні засади правосуб'єктності неповнолітніх осіб. Виявлено, що у складі правосуб'єктності неповнолітніх слід виділяти правоздатність, дієздатність і продієздатність або співдієздатність. Обґрунтовано, що не всі правомочності неповнолітнього можуть бути реалізовані за допомогою механізму продієздатності (співдієздатності). Проаналізовано окремі цивільні правовідносини на предмет особливостей участі в них та правового статусу неповнолітніх осіб.

Розглянуто механізм сприяння в реалізації прав неповнолітніх, який включено в правосуб'єктність неповнолітніх і який визначає її специфіку.

Вироблено уніфікований підхід до практичного впровадження даного механізму в конкретні правовідносини з участю неповнолітніх із відповідним правовим забезпеченням.

Визначено правовий статус «законних представників» неповнолітньої особи та встановлено правову природу участі останніх в правочинах, які здійснює неповнолітня особа.

Сформульовано теоретично обґрунтовані пропозиції з удосконалення чинного законодавства у сфері цивільної правосуб'єктності неповнолітніх осіб.

Ключові слова: правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність, продієздатність, неповнолітні особи, механізм сприяння в реалізації прав неповнолітніх.

АННОТАЦИЯ

Дербакова Ю.А. Гражданская правосубъектность несовершеннолетних. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс, семейное право, международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2014.

Диссертация является первым в Украине специальным комплексным исследованием правосубъектности несовершеннолетних в гражданских правоотношениях.

Исследованы общетеоретические основы правосубъектности несовершеннолетних. Установлено, что в составе правосубъектности несовершеннолетних следует выделять правоспособность, дееспособность и продееспособность или содееспособность. Выделены элементы дееспособности у несовершеннолетних с 6 лет и определен ее объем.

Проанализированы особенности участия несовершеннолетних в правоотношениях собственности, предпринимательских правоотношениях, жилищных, деликтных и авторских правоотношениях. Определены пределы «свободных доходов» несовершеннолетнего, обосновано отнесение к последним стипендии и других аналогичных доходов, полученных несовершеннолетним от применения своего труда, также доходов, полученных от сделок, которые несовершеннолетний вправе совершать самостоятельно.

Выделены различия в правовых статусах «законных представителей» несовершеннолетнего лица и установлена правовая природа участия последних в сделках, осуществляемых несовершеннолетним. Выяснена сущность содействия родителей, усыновителей, опекунов и попечителей несовершеннолетних в осуществлении несовершеннолетними гражданских прав и обязанностей в рамках гражданских правоотношений.

Предложен и рассмотрен механизм содействия в реализации прав несовершеннолетних, который обуславливает самостоятельное правовое значение правоспособности и дееспособности несовершеннолетних. Выработан унифицированный подход к практическому внедрению данного механизма в конкретные правоотношения с участием несовершеннолетних с его соответствующим правовым обеспечением.

Определен правовой статус «законных представителей» несовершеннолетнего лица и осуществлена попытка установить правовую природу участия последних в сделках, осуществляемых несовершеннолетними.

Сформулированы теоретически обоснованные предложения по совершенствованию действующего законодательства в сфере гражданской правосубъектности несовершеннолетних лиц.

Ключевые слова: правосубъектность, правоспособность, дееспособность, продееспособность, несовершеннолетние лица, механизм содействия в реализации прав несовершеннолетних.

SUMMARY

Derbakova Y.A. Civil legal capacity minors. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of sciences, specialty 12.00.03 – Civil law and Civil Procedure; Family law; Private International Law. – National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2014.

The dissertation is the first in Ukraine specific complex research of minors' legal personality in civil legal relations.

General theoretic principles of minors' legal personality were investigated. It was discovered that in the composition of legal capacity of minors capacity, capability and procapability and subcapability should be allocate. It was proved that not all powers of a minor can be implemented by a mechanism of legal capacity (subcapacity). Specific civil relationships in terms of features of minor's participation in them and the legal status of minors are being analyzed.

The mechanism of assistance in the implementation of the rights of minors, which is included in the minor's personality that determines its specifics is being explored. A unified approach to the practical implementation of this mechanism in specific relationships with minors' participation with appropriate legal support is being generated.

The legal status of “legal representatives” of a minor and the legal nature of his participation in transactions made by the minor is being defined.

Theoretical reasonable proposals on improvement of current legislation in the field of civil capacity of minors are being formulated.

Keywords: legal personality, capacity, capability, procapability, minors, mechanism of assistance in the implementation of rights of minors.